

Häxor, Horror och Hjältar

Paul Moxnes ger en fängslande, lättbegriplig — och rolig — inblick i mänskligt samspel och beteende i det vardagliga arbetet.

Paul Moxnes, forskare, författare och föreläsare: - Det behövs en ökad förståelse för psykologiska faktorer på jobbet!

Norrmannen Paul Moxnes, professor i organisationspsykologi vid Handelshögskolan i Oslo, kom till en välfylld aula i Missionskyrkan i Linköping torsdagen den 16 mars. Många var säkert nyfikna på titeln på föreläsningen, som var en i raden som Fortbildarna arrangerat under sitt 5:e verksamhetsår. Fortbildarna började för sex år sedan och finns nu i 35 städer i landet.

Vad det handlar om? Jo, om mänskligt samspel, om mänskliga frågor i arbetslivet.

Det handlar om mytologin, som dominerar vårt mänskliga samspel och rolltänkande. Om hatets psykologi där konkurrensen är hatets mor/far. Om att hitta en syndabock i gruppen. I stora grupper får alltid Freud rätt. Där finns konkurrensen — och hatet. Kärlek utvecklas i små grupper.

Därför gäller det att förstå mekanismerna i det mänskliga samspelet.

Drama, sagor

- Som forskare vill jag gärna göra modeller, sa Paul Moxnes, förenklade modeller.

- Det som står i folksagor och äventyrsböcker kan vi återfinna i alla grupper med människor. Äventyrets språk används för att känna samspel i gruppen.

Studerar vi svenska sagor finner vi kungen i rustning och på hög häst. I norska sagor, däremot, går kungen, klädd i röd, hermelinbrämad mantel.

Tre roller är det minsta som krävs för ett drama. Cowboyfilmer är uppbyggda kring dramatriangeln, som ser ut så här:

I ryska dramor krävs det sju roller för att skapa ett drama. I "Bröderna Grimms sagor" finns det fem roller.

Modell i personlighetspsykologi

Vi är snabba att klassificera andra människor och tilldela dem roller som sitter fast länge. Det ligger mycket i det bevingade uttrycket: "You'll never get a second chance to make a first impression".

Klassificeringen bygger inte på fakta, utan man stödjer sig på sina "fantasier", författade meningar och erfarenheter. Vem klarar av att på 15 sekunder sätta rätt diagnostik på en ny person man möter?

Personlighetsbegrepp som vi ger varandra brukar indelas i "The Big 5", som är en modell i personlighetspsykologi:

1. Power
2. Love
3. Work
4. Affect
5. Intellect

Man klassificerar dessutom i bipolära adjektiv, som till exempel:

klok	dum
stark	svag
kall	varm
dominant	underkastande

En sak man kan konstatera i detta sammanhang är, att det sista intrycket oftast stämmer med det första.

Psykologer menar att man selekterar fram det som stämmer med ens uppfattning, det

andra förträngs — den så kallade "Guldfiskeeffekten". Den som kommer ny till en grupp ger man med avseende på klädsel, stil, framförande etc en dramaturgisk roll, helt omedvetet.

"God — elak"

Dessa så kallade "äventyrsroller" läggs som en matrismodell i vårt medvetande. Redan från 6-7 månaders ålder delar barnen upp dessa roller i "god — elak". Hos barn med krigsupplevelser kan många gånger rollerna te sig helt groteska och dessa roller stadfästs i deras medvetande.

Familjen är den första grupp som man blir medlem i. De åtta primära familjerollerna kan uttryckas så här i en matrismodell:

Splittring

god	elak
gud	djävul
kung	skitstövel
drottning	häxa
kronprins	svart får
jungfru	hora*

*hora på norska betyder skagsrå.

Matrismodellen kan byggas på vidare med andra kriterier:

vis man	falsk profet
hjälte	clown
vinnare	förlorare

Känslor blir fort roller och varar länge

När man läser sagor för barnen blir sagorna sanning. I sagor står det: Häxor äter barn! Visst är det sant? Häxan är förvisso djävulens advokat.

Man ska komma ihåg att barn i sig själva utgör en allegori för idéer, tankar, mål och strategier.

De olika rollerna splittrar familjemedlemmarna, splittrar gruppen, medvetet eller omedvetet. Ju större kris, desto större syn-

Paul Moxnes har bl a skrivit boken "Vardagens ångest hos individen, gruppen, organisationen".

dabock, och det är så gott som statistiskt bevisat att i varje familj finns ett svart får, en syndabock (som kommer hem med dåliga betyg). Uppmärksamhet spelar här en stor roll.

Paul Moxnes tog som exempel sin egen familj. Den äldste sonen — kronprinsen — kom alltid hem med höga betyg. Han fick uppmärksamhet, framförallt av modern, som satt vid matbordet så att hon hade ögonkontakt med honom. Den yngste var "svarta fåret" som inte orkade hänga med.

Så en dag när den äldste sonen flyttade hemifrån sa fadern (Paul) till den yngste: - Nu vill jag att du tar din brors plats vid matbordet. Den yngste sonen tvekade men fadern hävdade att han skulle göra det. Det medförde bl a att han fick den uppmärksamhet som modern förut visat den äldre brodern. Snart hade han hävdat sig och höjt sina betyg.

Andra känslor som påverkar samspelet mellan människor är romantiken. Kärleken gör dig blind, helt omedvetet. Detta är helt fantastiskt — ett trolleri?

Häxa, hora, prins, drottning

Men, visste du att bakom prinsessan ligger häxan, och bakom häxan ligger en ny prinsessa?

Detta illustrerade Paul Moxnes återigen med sin egen familj, där hans fru en tid var häxan personifierad — ur hans synvinkel. Det var en konflikt som inte ledde till skilsmässa utan kunde repareras.

Alla människor är alla roller under livet. Alla män och kvinnor har en kung, drottning, kronprins och prinsessa i sig. Alla väntar sig att någon gång ska någon komma och hitta oss. Stämmer bra, eller hur?

Som andra ser dig

I kollektivet ser man andra i roller — man identifierar dem projektivt. Här finns kungen, drottningen, kronprinsen, prinsessan, häxan, horan, hjälten, clownen. Detta exemplifierade Paul Moxnes med att visa en bild på en grupp studenter. Han bad auditoriet peka ut hur man trodde att studenterna själva hade identifierat kungen, drottningen osv i gruppen. Det stämde, så när som på en eller två.

Uttrycket: "Det är inte du som är en dålig ledare, det är jag som ser dig som en dålig ledare!" stämmer ganska väl, eller hur?

För psykologer och för rekryterare i en organisation eller företag ligger konsten i att *avmytologisera miljön*. Det är inte lätt men det är nödvändigt för att kunna rekrytera i stora grupper och inte bara i "nära-gruppen".

För när konkurrensen sätter in och känslorna tar över så kommer ordinarie körregler att brytas och logiken att styras bort. Då kan allt rasa ihop som ett korthus. Det är så vi fungerar.

Mytologin kommer alltid att dominera vårt mänskliga samspel och rolltänkande.

Text och foto: Siv Wirsenius

FOTNOT:

Paul Moxnes bok "Hjältar, häxor, horor och andra djuproller i mänskligt samspel" finns i svensk utgåva (Natur och Kultur).

Bylund går — vem ska nu bli vår containerman?

Trots alla glada skratt låg det lite vemod i luften när Staffan Bylund avtackades efter 37 år på Saab och många år på det som nu heter Dynamics. Fast Staffan slipper inte helt undan oss "saab-are":

När han fick jobbet som ansvarig för ILS metodutveckling på Bofors Underwater Systems kunde han knappast ana att han efter en kort tid åter skulle befinna sig i Saab-familjens "hägn"!

I den välfyllda Hörsalen tog RNU Kent Jonsson till orda och erinrade om Staffans långa tid på Saab. Hur han började som detalj- och apparatmontör på Saab Scania, fortsatte som kontrollingenjör på DataSaab för att sedan gå vidare till robotsystemavdelningens logistikkontor. Efter en kort tid på produktserviceavdelningen på Sektor militära flygplan kom sedan Staffan till dåvarande Saab Missiles 1983.

I presenthögen märktes ett spännande kuvert från oss alla; Cinna i Receptionen bidrog med en mobilte-

lefon med stort antikvärde; Lena Holmström överräckte blommor och så SJÖNG vi — NATURLIGTVIS! Och kramar i massor, som sig bör vid ett sådant här tillfälle!

I sitt korta och kärnfulla tacktal passade Staffan på att visa bilder från den tid då han och Lennart Edqvist turnerade land och rike runt med förrådsvagnen till RBS15. Som slutkläm överräckte han en container till Kent som nu får överta detta otacksamma sisyfosarbete!!

Text: A-C Söderlund
Foto: Siv Wirsenius

Antika mobiltelefoner står högt i kurs just nu, har jag hört!

"Största jobbet måste dock här framhåvas det som ingen övertaga kan: På MBD och BGT det högt bävas — VEM SKA NU BLI VÅR CONTAINERMAN?"